

ВІДГУК

офіційного опонента Самойленко Оксани Анатоліївни, доктора педагогічних наук, викладача-методиста Коростишівського педагогічного фахового коледжу імені І.Я.Франка Житомирської обласної ради на дисертацію Бокші Наталії Іванівни «Тенденції розвитку вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей науки. Проблема розвитку швейної промисловості у зарубіжних країнах та в Україні, є дуже актуальною, оскільки перспективи цієї галузі є вигідними як економіці держави, так і населенню, загалом. Розвиток швейної промисловості може приносити державі високі прибутки та можливість вийти на світовий ринок. Тому, украй необхідною є підготовка фахівців швейної галузі у закладах вищої освіти. На розв'язання окресленої проблеми спрямована дисертація Бокші Наталії Іванівни «Тенденції розвитку вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині».

У роботі проаналізовано основні напрями досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців щодо теоретичних та прикладних аспектів професійної підготовки фахівців швейної галузі в університетах і вищих школах Чехії і Словаччини, зокрема реформування освітньої системи вище названих країн, проблеми забезпечення якості освітнього процесу у вищій школі, особливості інженерно-технічної педагогіки та пошук ефективних педагогічних технологій у професійній освіті.

Грунтовне правове забезпечення професійної підготовки у вищій школі загалом та з підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині зокрема, а також прийняті нові законодавчі акти, значне фінансове сприяння держави свідчать про вагомість цього освітнього напрямку. Визначення конструктивних ідей чеського і словацького досвіду з підготовки фахівців швейної галузі є цінним для визначення перспектив удосконалення вітчизняної системи підготовки фахівців у цій галузі в умовах євроінтеграційного вектору держави.

В цьому контексті дослідження Бокші Наталії Іванівни є безумовно актуальним, своєчасним та соціально зумовленим. Виконання дисертації відповідно до наукової теми кафедри теорії та методики початкової освіти Мукачівського державного університету 0115U001797 «Професійна

підготовка педагога в умовах євроінтеграційних процесів» також свідчить про актуальність окресленої проблематики.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться у дисертації. Дисертаційна робота Н.Бокші є комплексним теоретико-прикладним дослідженням, у якому: цілісно здійснено бібліографічний аналіз проблеми професійної підготовки фахівців швейної галузі у Чехії і Словаччині в другій половині ХХ – початку ХХІ ст.; охарактеризовано історико-педагогічні передумови становлення і розвитку підготовки фахівців швейної галузі в чеській і словацькій вищій школі; виявлено та проаналізовано особливості її змісту; розкрито чинники професійного розвитку фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині в умовах навчання впродовж життя; обґрунтувати можливості творчого використання конструктивних ідей чеського і словацького досвіду з підготовки фахівців швейної галузі у вітчизняній вищій школі в умовах євроінтеграційних процесів.

Нові факти, одержані здобувачем. Даючи загальну оцінку роботі, варто відзначити наукову новизну та своєчасність постановки проблеми та її вирішення. У дисертації вперше у вітчизняній педагогічній науці обґрунтовано особливості і тенденції розвитку вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині; проаналізовано її історико-педагогічні аспекти та розроблено періодизацію, починаючи з другої половини ХХ – на початку ХХІ століття; досліджено форми, методи і засоби професійної підготовки фахівців швейної галузі та схарактеризовано організаційно-педагогічні особливості їх розвитку. Цінним є обґрунтування ідей компетентнісного підходу до професійної підготовки фахівців швейної галузі в умовах автономізації закладів вищої освіти; підвищення ефективності професійної підготовки на основі спільної діяльності закладів вищої освіти, виробництва і підприємницької діяльності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення із рукописом дисертації дає підстави для висновку щодо глибокого розуміння сутності проблеми автором, відповідальності за результати наукового пошуку, узагальнення та теоретично обґрунтовані висновки.

Чіткість та структурованість наукового апарату дослідження уможливило системне уявлення здобувачкою концепції дослідження на різних рівнях узагальнення та конкретизації, що обумовило представлення професійної підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині як цілісної системи науково обґрунтованих підходів і педагогічних дій,

змодельованої з урахуванням концептуальних засад професійної підготовки і специфіки економічних та соціокультурних умов розвитку досліджуваних країн.

Розгляд історико-педагогічної ретроспективи вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі, напрямів освітньої політики в університетах Чехії і Словаччини в умовах євроінтеграції дозволило авторці науково обґрунтовано та цілісно вибудувати стратегію дослідження, що вплинуло на логіку та системність побудови дисертації.

Чіткість та послідовність реалізації здобувачкою свого наукового задуму забезпечувало також розроблення періодизації розвитку вищої освіти Чехії і Словаччини в галузі легкої промисловості і швейного виробництва у досліджуваній період.

Сутнісним елементом дослідження є виокремлення організаційно-структурних особливостей системи вищої освіти Чехії і Словаччини загалом та вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі зокрема; вивчення змістових особливостей професійного навчання фахівців швейної галузі у досліджуваних країнах на прикладі освітніх програм та навчальних планів університетів (Технічний університет в Ліберці, Тренчинський університет імені Александра Дубчека в Тренчині, Університет Градец Кралове, Університет імені Томаша Баті в Зліні, Академія образотворчого мистецтва та дизайну в Братиславі). Закцентовано увагу на інноваційності освітніх практико-орієнтованих підходів, які застосовуються чеськими і словацькими закладами вищої освіти через можливість практичної підготовки в межах виробничої практики на закордонних підприємствах. Такий підхід цілком узгоджується із сучасним уявленням про необхідність розвитку культурологічної компетенції, крос-культурних умінь фахівців.

Виявлені автором прогресивні і конструктивні ідеї зарубіжного досвіду (здобуття інженерної освіти, дизайн-освіти та дизайн-педагогічної освіти виключно у закладах вищої освіти державної форми власності; ступеневість професійної підготовки фахівців швейної галузі (бакалавр – магістр (інженер) – доктор філософії); уніфікація терміну опанування освітніх програм інженерних та інженерно-педагогічних спеціальностей усіх рівнів; популяризація спеціальностей та навчальних програм, наукових напрямів досліджень інженерного спрямування серед учнівської молоді через діяльність дитячих університетів, дитячих літніх шкіл та ін.) за умов певної модифікації можуть творчо впроваджуватися у вітчизняній системі підготовки фахівців швейної галузі.

У загальних висновках, що повністю відповідають змісту роботи, авторка чітко формулює основні результати дослідження відповідно до поставлених завдань. В цілому дослідження характеризується логікою, використанням авторкою дедуктивних міркувань в осмисленні складних комплексних явищ та процесів.

Значення для науки та практики отриманих автором результатів. Проблема дослідження має практико орієнтований характер, оскільки її результати можуть використовуватися адміністративно-управлінським персоналом закладів освіти України, керівниками структурних підрозділів, керівними кадрами освітніх установ, а також тими, хто досліджує проблеми розвитку швейної галузі, у процесі розв'язання науково-теоретичних і практичних завдань реформування системи освіти, управління освітою і освітніми процесами, реалізації національної освітньої стратегії, в системі управління вітчизняними закладами вищої освіти та у системі неперервної освіти.

Рекомендації щодо використання результатів та висновків дисертації. Запропоновані теоретико-методологічні положення, авторські матеріали (методичні рекомендації, навчальні програми для студентів спеціальностей 182 «Технології легкої промисловості (Конструювання та технології швейних виробів)», 015 «Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)», 015 «Професійна освіта (Дизайн)» з професійно-орієнтованих дисциплін), науково-методичні рекомендації щодо вдосконалення вітчизняної системи підготовки фахівців швейної галузі рекомендуються для використання адміністративно-управлінським персоналом закладів освіти України, керівниками структурних підрозділів, освітніх установ, а також тими, хто досліджує проблеми розвитку та модернізації швейної галузі.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Аналіз дисертації Н. Бокші дає підстави розглядати її як завершений та цілісний доробок з проблеми, важливої для вітчизняної педагогічної науки та освітянської практики.

Дисертанткою на різних етапах наукового пошуку було використано 411 джерел, з них 185 – зарубіжних видань; інформаційні ресурси (науково-методична література; енциклопедичні видання, статистичні дані, матеріали форумів, симпозіумів, конференцій; довідники, проспекти закладів вищої освіти; інтернет-ресурси). Аналіз широкої джерельної бази уможлиблює цілісне уявлення щодо систем підготовки фахівців швейної галузі у Чехії і Словаччині, забезпечуючи валідність дослідження та вирішення поставлених у дисертаційному дослідженні завдань.

Цілісність фактажу досліджуваного поняття представлено у змісті *першого розділу «Розвиток вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині як педагогічна проблема»*, що охоплює результати бібліографічного аналізу вітчизняних і зарубіжних праць з проблеми професійної підготовки фахівців швейної галузі; розгляду історико-педагогічної ретроспективи вищої освіти з підготовки зазначених фахівців в Чехії і Словаччині та періодизації її розвитку у досліджуваний період.

Творчим ядром наукового пошуку авторки є обґрунтування тенденцій трансформації освітніх систем в галузі вищої освіти в Чеській та Словацькій Республіці на основі стратегічного планування (п. 1.3): підвищення якості та ефективності забезпечення освітнього процесу; різноманітність та доступність вищої освіти; інтернаціоналізація та глобалізація освітньої системи; інтенсифікація наукових досліджень, розробок та інновацій; ефективне фінансування; сприяння справедливості, соціальної згуртованості та активному громадянству тощо. Автором доведено, що система якості в чеських і словацьких університетах строго регламентується законодавством і здійснюється на внутрішньому (аналіз поточних звітів факультетів за виконану освітню та наукову роботу) та зовнішньому (акредитація) рівні.

У *другому розділі дисертації – «Організаційно-педагогічні особливості професійної підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині»* – схарактеризовано систему вищої освіти досліджуваних країн з підготовки фахівців швейної галузі; проаналізовано змістові особливості освітньої та науково-дослідної діяльності закладів вищої освіти; описано інтернаціоналізаційні процеси в університетах на рівні регіону та держави, що уможливило посилення глобальної присутності закладів вищої освіти на європейській та світовій арені освітніх послуг; студентської та викладацької мобільності, співпраці з міжнародними, національними некомерційними професійними організаціями та бізнесовими структурами.

Урахування особливостей, спільних ознак та відмінностей, притаманних досліджуваним країнам, спонукали до виокремлення тенденції функціонування університетів Чехії та Словаччини – популяризація спеціальностей та навчальних програм, наукових напрямів досліджень інженерного спрямування серед учнівської молоді (діяльність дитячих університетів, дитячих літніх шкіл та ін.), поширення інформації про освітні програми закладів вищої освіти через facebook, instagram та веб-сайт; проведення профорієнтаційних лекцій, семінарів у середніх

школах; екскурсій учнів середньої школи в заклади вищої освіти; організація змагань, олімпіад, конкурсів та інших заходів для початкових та середніх шкіл; проведення Днів науки і техніки; поширення інформації про навчальні програми через освітніх радників середніх шкіл тощо.

Здійснений аналіз освітніх програм з підготовки фахівців швейної галузі (п. 2.1.1), змісту професійної підготовки (п.2.1.2) та освітньо-виховної взаємодія закладів вищої освіти (п. 2.1.3) уможливив висновок про активну реалізацію концепції навчання впродовж життя у формі післядипломної педагогічної освіти викладачів інженерних спеціальностей, яка здійснюється у Центрах неперервної освіти. Додаткове педагогічне навчання можуть отримати і студенти дизайнерських спеціальностей у формі незалежного навчального модуля, який вони проходять паралельно з навчанням на основній освітній програмі. З'ясовано, що в межах концепції навчання впродовж життя чеські та словацькі вищі школи здійснюють активну соціальну діяльність, направлену на залучення до освітнього процесу людей старшого віку через функціонування на базі закладу вищої освіти університету Третього віку.

Автором дисертаційного дослідження обґрунтовано положення про важливість науково-дослідної діяльності університетів Чехії і Словаччини у професійній підготовці фахівців швейної галузі (п. 2.3), яка забезпечується інтенсивною та продуктивною міжнародною науково-дослідницькою співпрацею між університетами даних країн та зарубіжними вищими школами в контексті роботи над спільними пошуково-дослідницькими та мистецькими проектами, програмами; участю у міжнародних конкурсах, конференціях, стажуваннях та ін.

У третьому розділі дисертації *«Перспективи використання прогресивних ідей досвіду Чехії і Словаччини з підготовки фахівців швейної галузі в українській вищій школі»* представлено бачення автора щодо творчого впровадження прогностичних ідей досліджуваних країн в українській системі підготовки фахівців швейної галузі.

Заслуговує на увагу здійснений дисертанткою аналіз системи вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі в Україні за інженерними (спеціальність 182 «Технології легкої промисловості»), інженерно-педагогічними (спеціальності 015 «Професійна освіта. Технологія виробів легкої промисловості» та 015 «Професійна освіта. Дизайн») та дизайнерськими (спеціальність 022 «Дизайн») спеціальностями та освітніми ступенями «Бакалавр», «Магістр» та «Доктор філософії». До вагомих здобутків автора відносимо виокремлення переваг і недоліків вітчизняної університетської освіти, в тому числі з підготовки фахівців швейної галузі

(табл. 3.3, с. 209). Здійснений порівняльний аналіз основних організаційних та змістових характеристик системи вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі в Україні, Чехії і Словаччині дав можливість дисертантці сформулювати пропозиції з удосконалення підготовки фахівців зазначеної галузі (рис. 3.2, с. 231) *на національному* (диверсифікація джерел фінансування університетів: надання освітніх послуг для усіх вікових категорій, які бажають отримати знання з дизайну і технологій швейного виробництва шляхом організації літніх шкіл, курсів, гуртків за інтересами; проведення курсів, воркшопів для фахівців галузі (спеціалістів з підприємств, ательє, сфери індивідуального виробництва, майстрів тощо), які бажають поглиблювати свої професійні знання та ін.); *регіональному рівнях* (орієнтування освітніх програм з підготовки фахівців швейної галузі на досягнення національною системою вищої освіти сучасного світового рівня, відродження її самобутнього національного характеру, докорінне покращення змісту, форм і методів навчання у закладах вищої освіти та ін.) та *на рівні університету* (інтенсифікація співпраці з виробничим сектором, зокрема створення професійних кластерів, об'єднань, активними учасниками яких повинні стати освітні заклади усіх рівнів, що готують фахівців швейної галузі з метою вирішення актуальних питань освітнього та виробничого сектору промисловості; можливість співпраці з іншими регіональними та національними професійними спілками, товариствами та організаціями та ін.).

Таким чином, одержані наукові результати, що виносяться на захист, є особистим досягненням здобувачки. Їх підтвердженням є науково-методичні рекомендації щодо вдосконалення вітчизняної системи підготовки фахівців швейної галузі для використання адміністративно-управлінським персоналом закладів освіти України, керівниками структурних підрозділів, освітніх установ, а також тими, хто досліджує проблеми розвитку та модернізації швейної галузі.

Повнота викладення результатів у опублікованих працях. Дисертаційні напрацювання автора достатньо широко представлені на науково-практичних конференціях різного рівня в межах України та ближнього зарубіжжя. Авторські публікації сповна викладено у рукописі дисертації: 38 публікацій (30 – одноосібних), з яких: 10 статей у наукових фахових виданнях України та зарубіжних країн; 20 публікацій у збірниках матеріалів всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій; 8 методичних розробок та робочих програм з навчальних дисциплін.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, наукове та практичне значення здобутих результатів, вважаємо за доцільне висловити певні зауваження та побажання, імовірні дискусійні питання.

1. У вступі дисертаційного дослідження авторкою на основі системного аналізу наукової літератури та нормативних документів виокремлено суперечності, які, на думку дослідниці, мають місце у теорії і практиці професійної підготовки майбутніх педагогів. Вважаємо, що вартувало б уточнити, чи вдалося дисертантці розв'язати означені суперечності у процесі дослідно-експериментальної роботи.

2. У вступі до роботи автор також характеризує методи дослідження та виокремлює дві групи: теоретичні та емпіричні. Зауважимо, що рецензоване дослідження позиціоноване як порівняльно-педагогічне, тому варто було б крім теоретичних виокремити конкретно-наукові та у їх контексті визначити групу порівняльно-педагогічних методів. Підкреслимо, що метод зіставлення названо в числі теоретичних методів, однак, зважаючи на статус дослідження (порівняльно-педагогічне) слід було б підтвердити його застосуванням відповідної групи методів.

3. У першому розділі роботи автором здійснено періодизацію розвитку вищої освіти Чехії і Словаччини в галузі легкої промисловості і швейного виробництва з середини ХХ – початку ХХІ ст. Проте, вважаємо, слід було обґрунтувати критерії, на основі яких автор виокремлює означені етапи.

4. У другому розділі роботи ґрунтовно проаналізовані організаційно-педагогічні особливості професійної підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині. Проте, зважаючи на заявлену тему дисертаційного дослідження «Тенденції розвитку вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині» бажано б було більше уваги приділити виявленим тенденціям. Роботу прикрасив би окремий підрозділ, у якому варто було узагальнено представити виокремленні тенденції та їх наслідки.

5. У тексті рецензії нами вже було дано позитивну оцінку використання порівняльного аналізу систем вищої освіти Чехії, Словаччини та України (табл. 3.4, с. 213). Проте, на нашу думку, його доцільно було б доповнити аналогічним аналізом тенденцій розвитку вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі у досліджуваних країнах.

6. У третьому розділі роботи описано пропозиції з удосконалення підготовки фахівців швейної галузі в Україні на основі вивчення чеського

та словацького досвіду вищої професійної освіти. На нашу думку, необхідно було б розкрити шляхи їх упровадження у вітчизняну систему вищої освіти з метою її модернізації.

Однак, висловлені зауваження мають дискусійний, уточнювальний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертації та можуть розглядатися як побажання щодо удосконалення роботи, подальшого наукового пошуку.

Загальний висновок. Вивчення та аналіз змісту дисертації дозволяють зробити висновок щодо належної наукової компетентності здобувачки, а також дає підстави оцінювати роботу як оригінальний і самостійно виконаний науковий доробок. У рукописі наявні усі ознаки цілісного, завершеного наукового дослідження.

Висловлені зауваження і побажання не є принциповими для загальної високої оцінки дисертації. На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що дисертаційна робота відповідає нормативним вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06.03.2019 р., а її авторка – Бокша Наталія Іванівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
викладач-методист
Коростинівського педагогічного
фахового коледжу імені І.Я. Франка
Житомирської обласної ради

О.А.Самойленко

Підпис О.А.Самойленко засвідчую:
Директор Коростинівського
педагогічного фахового коледжу
імені І.Я. Франка
Житомирської обласної ради

В. М. Мороз